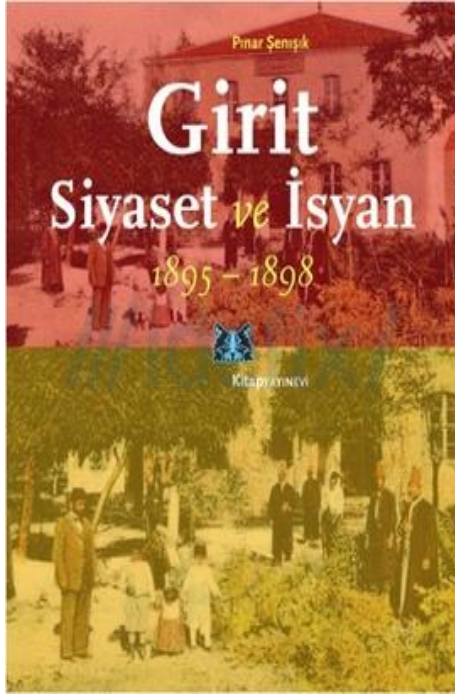

Pınar ŞENİŞİK, *Girit: Siyaset ve İsyan 1895-1898*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014, 301 sayfa, ISBN: 978-605-105-133-8.

Ergün HASANOĞLU*

Girit, konumu gereği tarihin her döneminde çeşitli uygarlıkların hâkimiyeti altında bulunmuş, stratejik bir üs olarak kullanılmıştır. 1669 yılında adanın Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle yerli halkın can ve mal güvenliğini ile inanç ve dil özgürlüğü sağlanmış, bu da bölgede sükûnetin hâkim olmasına sebep olmuştur.

18. yüzyıl sonunda Avrupa'da yayılmaya başlanan milliyetçilik, özgürlük, eşitlik gibi fikirler çok uluslu yapıda bulunan devletlerde ayaklanmalar meydana getirmiştir. Sırp, Yunan, Bulgar gibi Osmanlı Devleti içinde bulunan uluslar, milli kimliğin inşası amacıyla kendi dil, tarih, coğrafya alanlarında çalışmalar yapmışlar, Avrupalı

güçlerin özellikle de Rusya'nın kışkırtmasıyla Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmışlardır. 1804 Sırp ayaklanmasıyla başlayan milliyetçi ayaklanmaları, 1821 yılında Yunanlıların ayaklanmaları takip etmiştir. 1830 yılına gelindiğinde Sırlar özerk bir millet, Yunanistan da bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Yunanlıların Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsızlığını kazanmaları Girit adasındaki sükûnetin de bozulmasına sebep olmuştur.

Sükûnetin bozulmasıyla beraber adada 1866 yılında ilk geniş çaplı isyan meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti, bu isyanı Avrupalı devletlerin

* Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Disiplinlerarası Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Edirne, E-mektup: ergunhasanoglu39@gmail.com.

adaya müdahalesini önlemek amacıyla Rumlara tavizler vererek bastırmış ancak Rumlara verilen tavizlerle yetinmeyerek 1878, 1896, 1897 yıllarında ayaklanmışlardır. 1898 yılına gelindiğinde ada, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya tarafından kontrol altına alınmış, Osmanlı askeri Girit'ten çıkarılmıştır. Osmanlı askerinin adadan tahliyesi, Girit adasının Yunanistan'a ilhakını kolaylaştıran bir etken olarak karşımıza çıkacaktır. Birinci Balkan Savaşı sonucunda imzalanan Londra Antlaşmasıyla beraber Girit Yunanistan hâkimiyetine geçmiştir.

Pınar Şenişik'in *Girit, Siyaset ve İsyan 1895-1898* adlı kitabı Yunan ulusal kimliğinin oluşması ve Osmanlı idaresindeki Girit'e etkisini, adada meydana gelen isyanları ve Avrupalı güçlerin bu isyanlar karşısındaki tutumlarını, Osmanlı Devleti'nin isyanlar karşısında aldığı önlemleri, bölgede bulunan Müslüman ve Hristiyan halkın durumunu göstermesi açısından önemlidir. Orijinal adı *The Transformation of Ottoman Crete: Revolts, Politics and Identity in The Late Nineteenth Century* olan kitap, ilk olarak 2011 yılında basılmış, 2014 yılında da Kitap Yayınevi tarafından Türkçe'ye tercüme edilerek okuyuculara sunulmuştur.

Pınar Şenişik, 2000 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde Yüksek Lisans, 2007 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde Doktora eğitimini tamamlamıştır. Günümüzde Doğu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Birimi'nde öğretim üyeliği görevini sürdürmektedir.

Giriş (ss. 7-31) adının verildiği ilk bölümde, kitabın yazılma amacından bahsedilmiştir. James Gelvin, Ernest Gellner, Benedict Anderson, Eric Hobsbawm, Miroslav Hroch gibi milliyetçilik kuramcılarının fikirlerine yer verilmiş, Girit adasında meydana gelen isyanların arka planı irdelenmiştir. Son olarak da 19. yüzyıl Girit'i üzerine yapılan çalışmaların durumundan bahsedilmiş ve kitabın yazımında kullanılan birincil kaynaklar belirtilmiştir.

Modern Yunan Kimliğinin Oluşumu ve Osmanlı Girit'ine Etkisi (ss. 32-76) adını verdiği ilk bölümde Şenişik, Yunan milliyetçiliğinin ortaya çıkmasında etkili olan faktörleri belirtmekte, Yunan milliyetçiliğinin kavramlaşmasında ve oluşmasında etkili olan Korais ve Regas gibi iki önemli figüre vurgu yapmaktadır. Yunan bağımsızlığının kazanılmasının ardından oluşturulacak millî benlik konusundaki tartışmalara yer verilmiştir. Zambelios, Paparrigopoulos gibi Yunan tarihçilerinin Jakob Philipp Fallmerayer'in modern Yunanlıların Helen kültüründen gelmediğini ortaya

koyan tezini çürütmek için yapmış oldukları faaliyetler anlatılmış, millî folklor, dil ve eğitim gibi alanlarda bu teze karşı yapılan çalışmalara atıfta bulunulmuştur. Ayrıca Yunanlılar açısından önemli olan Megali İdea fikrinin Yunan toplumu üzerindeki tarihsel etkisi kısaca değerlendirilmiştir.

Girit Adası: Tarihsel Arka Plan (ss. 77-124) adının verildiği ikinci bölümde, Girit adasının tarihsel dönemlerine göz atılmış, adanın coğrafi özelliklerine, demografik yapısına değinilmiş ve adada konuşulan dil hakkında bilgiler verilmiştir. Giritli Müslümanların ekonomik, dinî ve sosyal hayatlarında önemli konumda bulunan Evkâf ve Eytâm İdaresi'nin yararlarından bahsedilmiş, adada meydana gelen isyanların tarihsel arka planı tasvir edilmiştir. Son olarak da Abdülvahab Paşa, Mahmud Paşa, Cevdet Efendi, Ahmed Cevdet Paşa, Cevad Paşa gibi devlet adamlarının, adadaki Rum Ortodoks valilerin kötü yönetiminden, taraflı olmalarından şikâyet ettikleri ve adanın problemleri hakkındaki yazmış oldukları layihalara yer verilmiştir.

Şiddeti Yeniden Düşünmek: Komite, Genel Meclis ve 1896 Girit İsyanı (ss. 125-163) başlıklı üçüncü bölümde, II. Abdülhamid döneminde dış siyasette uygulanan denge siyaseti ve devletin içinde bulunduğu kötü durum karşısında alınan önlemlere kısaca değinilmiştir. Epitropi (Reform Komitesi) adını taşıyan isyan grubunun faaliyetlerine ve isyancıların Halepa Sözleşmesi'nin yeniden gözden geçirilmesi, genel af gibi taleplerine yer verilmiş, Girit adasına asayiş sağlama amacıyla gönderilen Turhan Paşa'nın faaliyetleri anlatılmıştır. Ayrıca 1896 yılında meydana gelen Girit İsyanı ayrıntılı şekilde okuyucuya sunulmuş, Osmanlı Devleti'nin aldığı önlemler, Avrupalı güçlerin bu isyan karşısındaki tutumları dile getirilmiştir.

1897 Girit İsyanı (ss. 164-229) adının verildiği dördüncü bölümde, 1897 Girit İsyanı ele alınmıştır. Meydana gelen bu isyanı Yunanistan'dan gelen Giritli Hristiyanların halkı kışkırtmasına ve Giritli Hristiyanların Osmanlı Devleti'nin yapmış olduğu reformları yetersiz bulmasına bağlayan yazar, Yunan parlamentosunun baskısı ile Yunan ordusunun adaya gönderilmesine vurgu yapmaktadır. 1897 yılında meydana gelen bu isyan, daha öncekilerden farklı olarak adanın Estiye, Sarakine, Kandaros gibi farklı bölgelerinde meydana gelmesi yazar tarafından ortaya konulmuş, adanın kötü durumundan, ortaya çıkan göç hareketlerinden bahsedilmiştir. Adada meydana gelen bu isyanın, Avrupalı devletler tarafından nasıl karşılandığını çarpıcı şekilde ortaya koyan Şenişik, ada konusunda Avrupalı güçler

arasındaki anlaşmazlıklara, bu güçler tarafından adanın ablukaya alınıp Yunan birliklerinin adadan çıkarılmasına ve adanın muhtariyet kazanmasına vurgu yapılmıştır. Son olarak da 1 Nisan 1897 yılında meydana gelen Osmanlı-Yunan savaşına kısaca değinilmiştir.

Otoriteye Meydan Okuma, Siyaseti Değiştirme: Girit'te Osmanlı İdaresinin Sona Ermesi (ss. 203-264) başlığını taşıyan beşinci ve son bölümde yazar, Osmanlı Devleti ile Avrupalı devletler arasında adaya vali olarak görevlendirilmek istenen Prens Georgios konusunda anlaşmazlıklar olduğundan bahsetmiş, baskılar sonucunda da prensin adaya yüksek komiser olarak atandığından söz etmiştir. 4 Ekim 1898 yılında İngiltere, İtalya, Fransa ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin adayı boşaltması konusunda verdikleri ultimatomdan bahisle 15 Kasım 1898'e gelindiğinde adada tek bir Osmanlı askerinin kalmadığı dile getirilmiştir. Bunlara ek olarak İngiltere öncülüğünde adada geçici bir hükümetin kurulduğu, meydana gelen Kandiye karışıklığı sonucunda İngiltere'nin Müslüman halkın silahsızlandırılması, bu karışıklığa sebep olan elebaşlarının teslim edilmesi, gerektiğinde İngiltere'ye yardım etmesi için Osmanlı askerinin belli yerde tutulması gibi konular incelenmiştir.

Sonuç (ss. 265-279), bölümünde, kitabın geniş bir özeti yapılmış, kitabın bilim dünyasına yapmış olduğu katkıdan bahsedilmiştir.

Kitabın sonunda, *Kaynakça* (ss. 280-293) ve *Dizin* (ss. 294-301) yer almaktadır.

Osmanlı toprağı olan Girit'in, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu kötü durumdan faydalanarak Avrupalı devletlerin müdahalesiyle nasıl Yunanistan topraklarına dâhil edildiğini çarpıcı tespitleriyle ortaya koyan yazar, Osmanlı, İngiliz ve Amerikan arşivlerinde yapmış olduğu araştırmalar, gazete, makale ve kitaplar değerlendirerek objektif bir eser ortaya koymuştur. Bununla beraber yazar, derinlemesine araştırma yapmayı düşünenlere de bu kitabıyla bir örnek teşkil etmiştir.